نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۴۴، بهار ۹۶

اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه طبیعت گردی روستاهای بخش برزک-کاشان با تلفیق تکنیک‌های DEMATEL و ANP

دریافت مقاله: ۹۵/۲/۷ پذیرش نهایی: ۹۵/۴/۲۵

صفحات:۱۵۴-۱۳۱

محسن شاطریان: دانشیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
Email:shaterian@kashanu.ac.ir.

صدیقه کیانی سلمی: استادیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران [۱]
Email: s. kiani@kashanu.ac.ir

یونس غلامی: استادیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
. Email: yonesgholami@kashanu.ac.ir

زهرا منتصری: کارشناس ارشد اکوتوریسم، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
Email: z.mintaseri@yahoo.com

چکیده

بخش بسیار مهمی از فعالیت‌های گردشگری در دنیا مبتنی بر بهره‌مند شدن از طبیعت است و مناطقی که دارای توان‌های طبیعی با ارزش‌تری باشند در این زمینه بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف پژوهش اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در روستاهای بخش برزک به عنوان ضرورتی برای برنامه ریزی گردشگری است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و نتایج با تلفیق روش‌های ANP و DEMATEL و استفاده ازنرم افزارهایMATLAB وDecisions Super مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته ها حاکی از آن است از بین ۱۷ معیار مورد بررسی، عامل جلب مشارکت سرمایه‌گذاران محلی - منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت اداره و سازمان‌دهی توسعه طبیعت‌گردی منطقه به آنان، بیشترین امتیاز و رتبه اول را در بین ۱۷ عامل مورد بررسی دارا بوده است. عامل برگزاری تورهای بازدید از منطقه به خصوص در فصل گلابگیری و نیز فصل رویش گیاهان دارویی و توسعه تسهیلات واسطه‌ای(سفرگذاری‌ها، گشت‌پردازها، دفاتر تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی و...) در جایگاه دوم از نظر میزان اهمیت در توسعه طبیعت‌گردی منطقه قرار دارد. نهایتاً عامل استفاده از مردم محلی(بومی) و علاقه‌مند برای فعالیت به عنوان راهنمای تورهای طبیعت‌گردی، افزایش آگاهی و اطلاعات آنان از مزایای گردشگری و بهبود نحوه برخورد با گردشگران در جایگاه سوم عوامل موثر بر توسعه اکوتوریسم در بخش برزک قرار می‌گیرند.

کلید واژگان: اولویت‌بندی، اکوتوریسم، بخش بزرک، روش ANP، روش **DEMATEL**.

---

[۱]. **نویسنده مسئول:** کاشان، بلوار قطب الدین راوندی، دانشگاه کاشان، ، گروه جغرافیا و اکوتوریسم.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

مقدمه

در جهان کنونی گردشگری به عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی مطرح می‌باشد و با توجه به جنبه‌های اشتغال، کارآفرینی و درآمدزایی بالای آن معمولاً در اولویت برنامه‌های استراتژیک، سرمایه‌گذاری‌ها و اقدامات اجرایی- عملیاتی اکثر کشورهای جهان قرار دارد(اکبری و قرخلو، ۱۴:۱۳۸۹). گردشگری در یک کلیت دربرگیرنده‌ی جریانی از سرمایه، انسان، فرهنگ و کنش متقابل میان آن‌هاست که در فضاهای جغرافیایی آثار مختلفی برجای می‌نهد. ایجاد درآمد و اشتغال برای ساکنان محلی در عرصه‌ی فضا یکی از این آثار است (فرهودی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۶). با افزایش مدرنیته بسیاری از کلان شهرها و مراکز جمعیتی به سمت یکسانی و شبیه شدن پیش می‌روند. این همانندی، یکنواختی را با خود به همراه دارد. لذا افراد در پی تنوع و تغییر محیط با سفر از سمت شهرها به روستاها و استفاده از زیست‌بوم‌های طبیعی و چشم-اندازهای زیبا می‌باشند. از طرف دیگر روستاها با دارا بودن تنوعات طبیعی فراوان پتانسیل جذب گردشگر را دارند (میرزاکاظمی و همکاران،۱۳۹۱: ۴). از بین فرصت‌های گردشگری موجود درمناطق روستایی، وجودجاذبه‌های طبیعی(رودخانه‌ها، کوه‌ها، دشت‌ها، کویر و...) چشم‌اندازهای بکر و آب و هوای مناسب، زمینه را برای توسعه‌ی اکوتوریسم در روستاها بیش از دیگر جنبه‌های گردشگری تقویت می‌کند (سجاسی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۷۴).

واژه اکوتوریسم در اوایل سال ۱۹۸۰ توسط سبالوس لاسکورین ابداع شده است. سبالوس درتعریف واژه اکوتوریسم بیان می‌دارد: اکوتوریسم سفری است به مناطق طبیعی نسبتا بکر و دست‌نخورده با هدف مطالعه، تحسین و لذت بردن از مناظر، جانوران، گیاهان وحشی منطقه و هرگونه آثار فرهنگی (گذشته و معاصر) که در این مناطق یافت می‌شود (فنل،۱۳۸۸: ۵۶). پیرامون واژه‌ی اکوتوریسم و پیشینه‌ی کاربرد آن، اظهار نظرهای متفاوتی صورت گرفته است. برخی سابقه‌ی آن را به زمانی دورتر و به هتزر نسبت می‌دهند که این واژه را در دهه‌ی شصت برای تشریح روابط متقابل گردشگری، محیط‌زیست و ویژگی‌های فرهنگی استفاده کرده است. به اعتقاد هتزر مفهوم اکوتوریسم در واکنش به رویه‌های نامناسب و منفی توسعه و نادیده گرفتن ملاحظات زیست‌محیطی، شکل گرفته است (طلیعه علیا، ۱۳۹۰: ۱۳). اکوتوریسم با پیروی از فلسفه حیات مدار و تکیه بر ارزش‌های ذاتی و درونی، از طریق حفاظت از عرصه‌های طبیعی، انتفاع جوامع محلی، تقویت ویژگی خرده فرهنگ‌ها، فراهم‌آوری فرصت‌های آموزشی و یادگیری، تقویت اشتغال‌زایی و جلوگیری از مهاجرت، التزام به مصرف کمتر منابع تجدیدناپذیر، فراهم آوری فرصت های مشارکت محلی، آموزش‌های زیست محیطی و به عبارتی ترکیب مناسب توسعه و حفاظت از محیط زیست و میراث‌های فرهنگی، پایداری را امکان‌پذیر می‌سازد

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

(شایان و پارسائی، ۱۳۸۶: ۱۵۴). به جهت قرار داشتن در دوره‌ای خاص از شرایط کره‌ی زمین از نظر کاهش کمی و کیفی منابع طبیعی، افزایش رو به رشد جمعیت، وجود چالش‌های جدی بین جمعیت نیازمند به طبیعت در تأمین نیازمندی‌های اساسی و ظرفیت محدود منابع طبیعی لزوم توجه به مبحث اکوتوریسم ضروری می‌باشد. از دیگر سو رشد روزافزون انواع گردشگری و رقابتی شدن آن، لزوم توسعه‌ی اکوتوریسم و توجه به رضایت‌مندی اکوتوریست‌ها را اجتناب-ناپذیر ساخته است (حاجی‌نژاد و یاری، ۱۳۹۲: ۱۷۸).

گردشگری روستایی به عنوان الگویی فضایی در توسعه گردشگری و توسعه اکوتوریسم به عنوان گونه ای از گردشگری مبتنی بر طبیعت در مناطق روستایی یکی از شیوه‌های تسریع توسعه و پیشرفت روستاها بوده، چنانچه با آگاهی و دانش مناطق گردشگری روستایی انتخاب شوند، می‌تواند منجر به توسعه همه جانبه و پایدار روستا گردد. تشخیص اولویت‌های گردشگری روستایی و اکوتوریسم با توجه به محدودیت‌های منابع مالی و اقتصادی از بنیادی‌ترین اقدامات در این خصوص است (رحیمی و رنجبر دستانی،۱۳۹۱: ۱۴۶). امروزه الگوهای نوین توسعه بر مدار توسعه محلی و بهره‌گیری از تنوع‌های مکانی- فضایی استوارهستند. ازسویی، با توجه به محدودیت‌های مختلف- اعم از فنی، مالی، زمانی و مانند آن- امکان بهره‌گیری و توسعه تمام ظرفیت‌ها در سطوح محلی در مدت زمان کوتاه وجود ندارد (بدری و یاری‌حصار، ۱۳۸۸: ۵۵). همچنین وجود پروژه‌های ناتمام درکشور و عدم توانایی دولت در تأمین بودجه لازم برای اتمام این پروژه‌ها، سبب شده است تا موضوع اولویت‌بندی اجرای طرح‌ها، اهمیتی بیش از پیش پیدا کند. اولویت‌بندی طرح‌ها، به عوامل کمی وکیفی زیادی که شاخص‌ها نامیده می‌شوند، بستگی دارد (دحیماوی و همکاران،۱۳۸۹: ۱۵۳).

بخش برزک و روستاهای تابع آن به واسطه‌ی برخورداری از جاذبه‌های منحصر به فرد طبیعی یکی از قطب‌های طبیعت‌گردی استان اصفهان معرفی شده‌اند (سازمان میراث فرهنگی استان اصفهان، ۱۳۹۲). علی‌رغم وجود پتانسیل بالای طبیعت‌گردی در محدوده مورد مطالعه، پژوهش کامل و جامعی به منظور معرفی، اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی توسعه طبیعت‌گردی در منطقه انجام نگرفته است و جای خالی آن احساس می‌شود. بر این اساس و با توجه به رشد اکوتوریسم در بین گردشگران و علاقمندان و نقش آن در توسعه روستاها، هدف پژوهش پیش رو اولویت-بندی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در روستاهای بخش برزک- کاشان و سپس ارائه پیشنهاداتی جهت توسعه طبیعت گردی در منطقه می باشد.

در زمینه پژوهش‌های انجام گرفته در این مورد می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

طالب و محمدخان (۱۳۸۷) بررسی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری روستایی در روستاهای حاشیه زاینده‌رود در بخش سامان از توابع شهرکرد را مورد پژوهش قرار داده اند. تجزیه و تحلیل با استفاده از روش تحلیل کیفی- استراتژیک SWOT[1] است. در نهایت ۹ کانون جاذب گردشگری بر اساس خدمات و وضعیت موجود در بخش سامان شناسایی شده است که ۵ کانون به عنوان کانون مرکزی و ۴ کانون به عنوان کانون مکمل انتخاب شدند. شیعه و کبیری (۱۳۸۸) راهبردهای توسعه گردشگری پایدار در اراضی ناژوان حومه شهر اصفهان را به انجام رسانیده اند. تحلیل یافته های حاصل از رویکرد تحلیل راهبردی SWOT و تشکیل ماتریس عوامل داخلی و خارجی و مقایسه این عوامل با یکدیگر، در چهار نوع راهبرد تهاجمی، تدافعی، انطباقی و اقتضایی مشخص شده است. نتایج نشان می‌دهد راهبردهای اقتضایی (ST) با واقعیات، اهداف و میزان پاسخگویی به چالش‌ها و مسائل بیشتر سازگار است. از طریق این راهبرد با تکیه بر نقاط قوت و در نظر گرفتن تهدیدها پیرامون اراضی ناژوان در تمامی (زمینه-های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی، محیطی و طبیعی) زیرساخت‌ها و مدیریت می‌تواند اهداف مورد نظر را تحقق بخشد و به طور نسبی پاسخگوی چالش‌های اراضی باشد. عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰) در بررسی عوامل مؤثر بر صنعت گردشگری در مناطق روستایی کلاردشت بیان کرده اند مشارکت مردم و متصدیان مربوط به امر حفاظت محیط‌زیست جهانی، میراث فرهنگی و طبیعت، به عنوان یک عامل مؤثر می‌تواند به توسعه صنعت گردشگری کشور کمک نماید. کهزادی و حسینی(۱۳۹۱) راهبردهای استراتژیک توسعه طبیعت‌گردی به عنوان سیاست مطلوب توسعه گردشگری ایران را با استفاده از مدلSWOT انجام داده و نتیجه گرفته اند وجود منابع اکوتوریستی بی‌شمار و تأسیس کمیته ملی طبیعت‌گردی مهمترین نقاط قوت در معرفی جاذبه‌ها و تعدد مراکز تصمیم‌گیری، کمبود تسهیلات و امکانات در مناطق اکوتوریستی مهمترین ضعف، همچنین تمایل دولت به کاهش وابستگی به نفت و تمایل بخش خصوصی به فعالیت در زمینه اکوتوریسم مهمترین فرصت و در نهایت کالایی شدن فرهنگ و کمبود آژانس-های گردشگری متخصص اکوتوریسم مهمترین تهدیدهای پیش روی اکوتوریسم ایران معرفی شده اند. عینالی و همکاران (۱۳۹۵) در تحلیل اثرگذاری جاذبه های گردشگری و اولویت بندی آنها در راستای سرمایه گذاری و توسعه منطقه ای از روش مصاحبه با کارشناسان و آزمون های SPSS و مدل TOPSSIS جهت تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری استفاده کرده اند. نتایج نشان می‌دهد رابطه مشاهده شده بین شاخص گردشگری و توسعه منطقه ای رابطه ی همبستگی

[1]. S= strength ,W= weakness ,O= opportunity ,T= threat

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

مثبت و معناداری است. همچنین ابعاد اقتصادی بیشترین تاثیر را در توسعه منطقه‌ای داشته و ابعاد زیست محیطی کمترین تاثیر را در توسعه منطقه ای دارند. آزمون تاپسیس نیز نشان داد که بین سطح برخورداری مناطق تفاوت بسیار زیادی وجود دارد به طوری‌که منطقه نمونه مورزرین و قلعه فلک‌الافلاک برخوردارترین و منطقه نمونه مخمل کوه و کمالوند کم برخوردار ترین مناطق نمونه استان هستند.

اسمیرتی آشوک[1] و همکاران(۲۰۱۷) توسعه اکوتوریسم چارچوب ارزیابی پایداری با استفاده از از روش دلفی، CI و روش های مشارکتی در غرب سیکیم هند را مورد بررسی قرار داده اند. در این تحقیق به منظور شناسایی عوامل موثر بر گسترش اکوتوریسم پایدار در منطقه مورد مطالعه از روش دلفی، روش سی آی و روش های مشارکتی استفاده شده است. در نتایج ارائه شده با توجه به نظرات کارشناسان ۴ اصل، ۸ معیار و ۵۸ شاخص تدوین گردید و بر مبنای آن چهارچوبی برای ارزیابی پایداری در سطح عملیاتی در زمینه اکوتوریسم شکل گرفت. محمدیان معصوم و همکاران(۲۰۱۶) گونه شناسی رویکرد توسعه اکوتوریسم و ارزیابی آن از نظر پایداری استان مازندران را ارائه نموده اند. در این مقاله رویکرد پایداری توسعه اکوتوریسم در استان مازندران در شمال ایران از دیدگاه مردم محلی مورد ارزیابی قرار گرفته و به این منظور از سی شاخص استفاده شده است. یافته نشان می دهد که توسعه اکوتوریسم در این منطقه در یک رویکرد ترکیبی، بر روابط نابرابر قدرت و تعاملات بین رهبری محیط زیست طبیعی و انسانی، و میزبان و مهمان استوار است. نتایج حاصل از بررسی پایداری اکوتوریسم، از دیدگاه مردم محلی حاکی از آن است توسعه اکوتوریسم در مازندران در وضعیت ناپایداری قرار دارد. نینو پارساشویلی[2](۲۰۱۴) راهبردهای عمده مدیریت اکوتوریسم گرجستان را مورد ارزیابی قرار داده اند. در این تحقیق قفقاز در بین ۲۰۰ مقصد اکوتوریستی، در جایگاه ۳۴ مقصد برجسته تنوع زیستی بر روی زمین معرفی شده است. طبق گزارش صندوق جهانی حیات وحش (WWF) تعدادی از گونه های حیوانی و گیاهی بومی گرجستان در فهرست قرمز اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت (IUCN) گنجانده شده است. در نتیجه، اهمیت مدیریت اکوتوریسم در گرجستان همواره مورد توجه است. مورایاما و بونروامکوو[3](۲۰۱۱) طبق نتایج ارزیابی مکان‌های مناسب برای اکوتوریسم با استفاده ازGIS و مدل AHP استان سورات‌تانی تایلند، منطقه مورد مطالعه بر اساس مدل تقسیم‌بندی فائو به ۴ طبقه تقسیم شده است. نتایج نشان می‌دهد تقریبا

[1] - Smriti Ashok, Dr. , H.R. Tewari, M.D. Behera, Arijit Majumdar
[2] - Nino Paresashvili
[3].Bunruamkaew & Murayama

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

۶۹,۶۸٪ از منطقه، در طبقه حاشیه‌ای مناسب، ۲۹,۰۲٪ از منطقه در طبقه مناسب متعادل و تنها درصد کمی۰,۸۹٪ در طبقه نامناسب و ۰,۴۱٪ در طبقه بسیار مناسب قرار گرفته‌اند. فازدنا[1] و همکاران (۲۰۱۰) برنامه گردشگری دره دورو کشور پرتغال را تدوین کرده اند. یافته ها چنین بیان می کند دره دورو ویژگی‌های منحصر بفردی دارد و نیازمند ارتقای گردشگری پایدار جهت مدیریت و حفاظت از این منطقه است. دورو با چالش‌هایی ازجمله: حمایت و حفاظت از منابع طبیعی، ایجاد و توسعه شرایط فرا ساختاری برای توسعه منطقه، ارتقاء آگاهی محیطی بین ساکنین و بازدیدکنندگان مواجه است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد جهت برخورد مناسب با این چالش‌ها و افزایش رقابت پذیری منطقه یک فرآیند برنامه ریزی مشارکتی مناسب می‌باشد.

هویانگ و دیگران(۲۰۰۶) بررسی عوامل موثر بر گردشگری در مناطق جنگلی یی پان شمال شرقی چین را در یک ارزیابی جامع به منظور استقرار گردشگری با روش تحلیل سلسله مراتبی و پرسشنامه ی دلفی انجام داده اند. در این پژوهش حدود ۳۹ معیار ارزشیابی شد. نتایج تحقیق نشان داد که معیارهای طبیعی اهمیت بیشتری از معیارهای انسانی داشته اند. هریسون [2]و همکاران (۲۰۰۳) چالش‌های عمده توسعه گردشگری پایدار را با مصاحبه ۴۰نفر از کارشناسان و متخصصین صنعت هتلداری و بخش گردشگری انجام داده اند. نتایج تحقیق نشان داد موضوعات کلیدی توسعه در گردشگری کارائیب، نیازهای تحقیقاتی و آموزشی هستند.

داده ها و روش کار

محدوده مورد مطالعه

شناخت محیط به عنوان عرصه پیدایش و حضور پدیده‌های جغرافیایی یکی از گام‌های نخستین در جهت دستیابی به شناختی جامع در هر گونه مطالعه‌ای است که موضوع آن در رابطه با مکان می‌باشد، به ویژه در مطالعات جغرافیایی که با هدف برنامه‌ریزی مکانی صورت می‌گیرد (ادیب‌پور ،۱۳۸۹ :۶۷). بخش برزک یکی از چهار بخش شهرستان کاشان (مرکزی، قمصر، نیاسر و برزک) در استان اصفهان است که در جنوب‌غربی این شهرستان قرار داشته و از نظر موقعیت جغرافیایی در ´۵۶ °۵۰ تا ´۲۰ °۵۱ طول شرقی و ´۳۶ °۳۳ تا ´۵۶ °۳۳عرض شمالی قرار گرفته است (شرکت مشاور شهرتاش زنده‌رود،۱۳۸۸: ۲) و دارای یک شهر به نام بَرزُک، دو دهستان به نام‌های دهستان بابا افضل و دهستان گلاب می‌باشد. تعداد ۱۱ روستا نیز در این بخش وجود دارد که ۳ روستای مرق، سادیان مرق و نابر جزء دهستان باباافضل بوده و

[1]. Fazedna
[2]. Harrison

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

روستاهای ویدوجا، ویدوج، آزران، ازوار، پنداس، تجره، آرنجن و ورکان جزء دهستان گلاب می-باشند (شکل شماره۱). بخش برزک و روستاهای تابع آن دارای جاذبه‌های طبیعی زیبا و چشم اندازهای بکری هستند که می‌توانند به عنوان یکی از قطب‌های طبیعت‌گردی استان اصفهان معرفی شوند. وجود مزارع گل محمدی در تمام این روستاها، انواع درختان باغی، غارها و رودها، قلعه‌های تاریخی، کارگاه‌های سنتی گلابگیری، امامزاده‌ها و مقبره‌های متبرک، آثار تاریخی و فرهنگی و... از جمله جاذبه‌های گردشگری منطقه هستند.

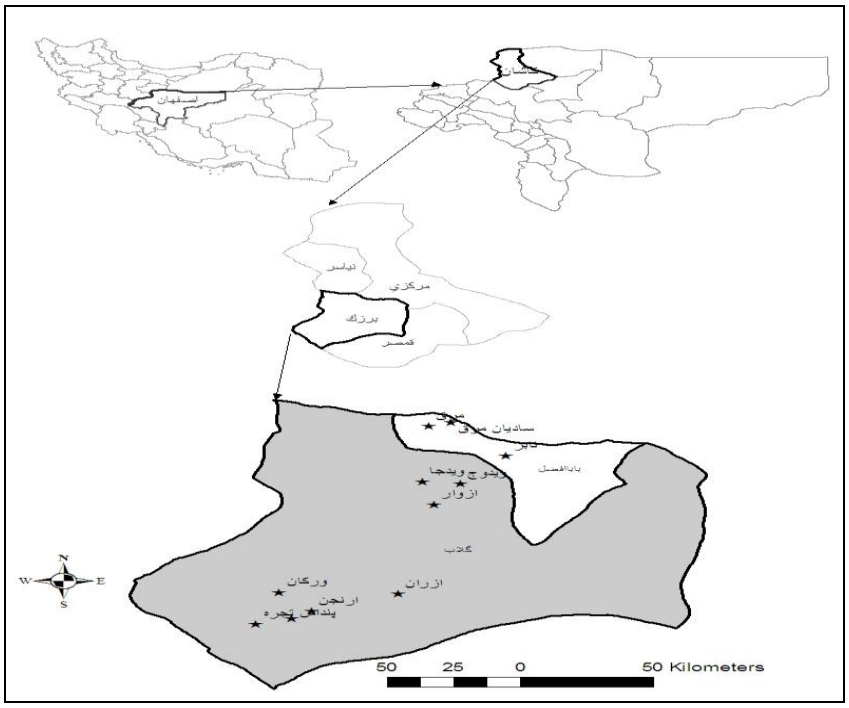

شکل (۱). موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

روش کار

با توجه به مؤلفه‌های مورد بررسی و ماهیت موضوع، رویکرد حاکم بر این پژوهش «توصیفی-تحلیلی» است. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی بوده و در بخش ادبیات تحقیق، برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی استفاده شده است. بطوری‌که اطلاعات مورد نیاز در بخش ادبیات پژوهش، از طریق مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای و پیشینه تحقیق کسب شده است. ابزار گردآوری داده‌های اصلی پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته می باشد. جامعه آماری پژوهش تعداد ۲۲ نفر از کارشناسان و مسئولان گردشگری آشنا با منطقه

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

مورد مطالعه است که به پرسشنامه ها پاسخ داده اند. مؤلفه‌هایی که در پرسش‌نامه‌ها مورد استفاده قرار گرفتند از طریق مطالعه پیشینه‌ی تحقیق، بررسی میدانی، مصاحبه با مردم بومی و نظرات اساتید جغرافیا جمع‌آوری شده است. جدول شماره (۱) معیارهای استفاده شده در پرسشنامه را نشان می‌دهد که در قالب ۵ معیار و ۱۷زیرمعیار ارائه شده‌اند. تحلیل داده ها با تلفیق روش‌های ANP و DEMATEL با استفاده از نرم افزارهایMATLAB وSuper Decisions صورت پذیرفته است.

جدول(۲). دسته‌بندی معیارهای مؤثر بر توسعه طبیعت‌گردی در روستاهای بخش برزک

ردیف	معیار	زیرمعیار
۱	بهبود خدمات و امکانات	۱-۱)امکانات و خدمات اقامتی ۱-۲) امکانات و خدمات رفاهی ۱-۳) شبکه ارتباطی و سیستم حمل و نقل منطقه
۲	مشارکت و سرمایه-گذاری	۲-۱) هماهنگی سازمان‌های مرتبط با جوامع و مسئولان محلی ۲-۲) سرمایه‌گذاری بخش پزشکی وطب سنتی در استفاده از دانش مردم بومی ۲-۳) جلب مشارت سرمایه‌گذاران محلی و منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت به آنان ۲-۴) بکارگیری و استفاده از کارشناسان متخصص در طرح‌ها و برنامه‌ریزی‌ها ۲-۵) وجود و حمایت از کارگاه‌های سنتی گلابگیری و عرقگیری و برنامه‌ریزی فروش مستقیم آنها به گردشگران ۲-۶) استفاده از راهنمایان محلی و افزایش آگاهی و اطلاعات روستاییان از مزایای گردشگری روستایی و...
۳	طراحی پایدار و حفاظت	۳-۱) طراحی پایدار و سازگار فضاهای گردشگری در منطقه ۳-۲) حفظ کالبد و جلوه روستایی منطقه و حفاظت از آثار و یادمان‌های منطقه
۴	تبلیغات و اطلاع-رسانی	۴-۱) نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی در محل مناسب(جاده‌های منتهی به روستا) ۴-۲) برگزاری تورهای بازدید از منطقه به خصوص در فصل گلابگیری و فصل رویش گیاهان دارویی ۴-۳) تبلیغات جهت معرفی منطقه(رسانه‌ها، توزیع بروشور، نقشه، پوستر، برگزاری نمایشگاه،جشنواره
۵	موقعیت جغرافیایی و جاذبه‌ها	۵-۱) پوشش گیاهی منطقه(مزارع گل محمدی، باغ‌های میوه، گیاهان دارویی و...) ۵-۲) وجود جاذبه‌ها(طبیعی، تاریخی، مذهبی و...) ۵-۳) نزدیکی به شهرستان های کاشان، اصفهان، قم و...و برنامه‌ریزی جهت جذب گردشگر

بحث و یافته ها

در مقیاس جهانی گردشگری روستایی یکی از اشکال رو به رشد بخش گردشگری به شمار می‌آید که ارائه تعریفی جهان شمول و یکسان از آن امکان‌پذیر نیست؛ این مسئله تاحدودزیادی

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

به دلیل ویژگی‌های گوناگون نواحی روستایی درکشورهای مختلف و غلبه الگوهای خاصی ازگردشگری در نواحی مختلف وتعاریف گوناگون از روستا و روستانشینی است. سازمان بین-المللی همکاری اقتصادی وتوسعه، گردشگری روستایی را فعالیتی چند وجهی وپیچیده تعریف می‌کند که مواردی چون گذران تعطیلات در مزرعه، طبیعت‌گردی، پیاده‌روی و کوهنوردی، سوارکاری، ماجراجویی، بهداشت و سلامت، شکار و ماهیگیری، سفرهای آموزشی و پژوهشی، فرهنگ و هنر، میراث تاریخی و در پاره‌ای از نواحی گردشگری بازدید ازجوامع قومی و نژادی را در برمی‌گیرد (رضوانی و بیات، ۱۳۹۳: ۱۴). روستاها و ساکنین آن از دو جهت با صنعت گردشگری در رابطه هستند، یکی اینکه محیط‌های روستایی به عنوان فضاها و اماکن ییلاقی و استراحتگاهی برای گذران اوقات فراغت گردشگرها و به ویژه گردشگران داخلی به شمار می‌آیند و دیگر اینکه تولیدات آن‌ها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی روستایی به گردشگران عرضه می‌گردد و از این طریق به اقتصاد معیشتی آنان کمک می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۹: ۱۰۴). سازمان جهانی گردشگری طبیعت‌گردی را این‌گونه تعریف کرده است: مسافرت به مناطق طبیعی که با احساس مسئولیت همراه باشد و سبب بهبود سطح زندگی مردم بومی و حفظ محیط‌زیست شود (قدیری‌معصوم و همکاران، ۱۳۸۹: ۹). این نوع از فعالیت گردشگری مبتنی بر استفاده از منابع طبیعی مانند جنگل، دریا، کوه‌ها، کویرها و دریاچه‌ها است و غالباً هدف اصلی آن بوم-شناسی محیط‌های طبیعی است (حیدری،۱۳۹۰: ۴۱). این شکل از جهانگردی فعالیت‌های فراغتی انسان را عمدتاً در طبیعت امکان‌پذیر می‌سازد و مبتنی بر مسافرت‌های هدفمند توأم با برداشت‌های فرهنگی، معنوی، مطالعه و دیدار از جاذبه‌های طبیعی و بهره‌گیری و لذت‌جویی از پدیده‌های متنوع آن است (رضوانی،۱۳۸۰: ۱۱۶). اکوتوریسم یا همان طبیعت‌گردی با انگیزه‌ی استفاده از جاذبه‌ها و توانمندی‌های طبیعی و تمام جاذبه‌هایی که به نوعی با طبیعت در ارتباطند صورت می‌گیرد (قدیری‌معصوم و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۷). اکوتوریسم در وهلهٔ نخست ناظر بر ملاحظات زیست‌محیطی وتوسعهٔ‌پایداراست و در آن طبیعت گردی در درجهٔ دوم اهمیت قراردارد. به عبارتی دیگر، اکوتوریسم پیونددهندهٔ دو دیدگاه تعهد شدید به طبیعت و احساس مسئولیت اجتماعی است (جمعه‌پور و نماینده: ۱۳۹۱: ۴۷). بیشتر صاحب‌نظران، اکوتوریسم را به عنوان یکی از اشکال عمده‌ی گردشگری و گردشگری روستایی دسته‌بندی کرده‌اند که در کنار مفاهیمی چون توسعه‌ی پایدار درمحافل علمی مطرح شده است که باتوجه به ظرفیت‌هایی که دارد می‌تواند فرصت توسعه‌ی روستایی را در همه‌ی ابعاد ایجادکند (عینالی، ۱۳۹۳ : ۱۹۴و۱۹۳). با توجه به مشکلات موجود در روستاها نظیر بیکاری، بهره‌وری پایین در بخش کشاورزی و بهره‌برداری بیش از حد منابع‌طبیعی، توجه به بدیل‌های دیگر اقتصادی،

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

مانند گردشگری ضروری به نظر می‌رسد(صیدائی و دهقانی،۱۳۸۹ :۵۲). در واقع هدف همه‌ی فعالیتهای توسعه، بهبودکیفیت زندگی و رفاه همه‌ی انسان‌هاست؛ ازاین‌رو، تلاش برای دستیابی به توسعه‌ای که ضمن تأمین منافع اکثریت مردم، با نیازهای آنان و قابلیتهای مناطق هماهنگی و مطابقت داشته باشد، مدنظر برنامه‌ریزان وسیاست‌گذران توسعه است (عینالی،۱۳۹۳: ۱۹۵-۱۹۶). توسعه صنعت گردشگری می‌تواند عاملی مهم درجهت رفع فقر، افزایش اشتغال‌زایی وافزایش درآمد برای مردم مناطق روستایی باشد و به زبان ساده‌تر اینکه توسعه گردشگری و توسعه روستایی دو عامل مرتبط به هم بوده که توسعه هر کدام بر دیگری اثری مثبت دارد (کرمی‌دهکردی و همکاران،۱۳۹۱: ۱۰۱).

از آنجا که تکنیکهای کمی از روابط منطقی بین پدیده ها حاصل می شوند، می توانند ارزیابی منطقی و دقیقی از ویژگیها و روابط بین پدیده‌ها ارائه نمایند. بنابراین در این پژوهش جهت اولویت بندی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم، از روش کمی ANP[1] استفاده شده است. بسیاری از مسائل تصمیم گیری در برنامه‌ریزیهای منطقه ای ازنوع مسائل چندمعیاره است. تحلیل ارزیابی و تصمیم‌گیری چندمعیاره طی چند دهه‌ی گذشته به یکی از قویترین روشها در برنامه ریزی تبدیل شده است. فرآیندتحلیل سلسله مراتبیAHP که یکی از روشهای تصمیم گیری چندمعیاره (MCDM)[2] است توسط ال.ساعتی[3]درسال۱۹۸۰معرفی شد. فرض اصلی روش AHP وجوداستقلال زیرمعیارها یا معیارها باهم است. ساعتی درمواردی که این اصل نقض می شود و ساختارمسئله به شکل شبکه‌ای است، روشANP،را به عنوان بسطی از AHPمعرفی کرد. درروشANP برای مدل کردن مسئله شبکه‌ای که گره‌های موجود دراین شبکه معادل هدف، معیارها و زیرمعیارها است، رسم می‌شود. بردارهای جهت‌داری که این گره‌هارا به هم وصل می‌کنند، نشاندهنده جهت اثرگره‌ها بریکدیگراست (صادق‌عمل‌نیک و همکاران،۱۳۸۹: ۲۰۲)

$$W=\begin{array}{c} \\ \text{هدف} \\ \text{معیار اصلی} \\ \text{زیرمعیار} \end{array}\begin{array}{c} \begin{array}{ccc}\text{هدف} & \text{معیاراصلی} & \text{زیرمعیار}\end{array} \\ \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ W_{21} & W_{22} & 0 \\ 0 & W_{32} & W_{33} \end{bmatrix}\end{array}$$

شکل(۲). سوپرماتریس ANP

[1].Analytical Network Process
[2].Multi Criteria Decition Making
[3].Saaty

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

در این سوپر ماتریس:

W_{21}: نشان دهنده ارتباط بیرونی بین هدف و معیارهای اصلی

W_{22}: نشان دهنده ارتباط درونی بین معیارهای اصلی با یکدیگر

W_{32}: نشان دهنده ارتباط بیرونی معیارهای اصلی و زیرمعیارها

W_{33}: نشان دهنده ارتباط درونی بین زیرمعیارها.

روشANP برای حل مسائلی که در آن‌ها معیارها وگزینه‌ها از هم مستقل نیستند، به کارمی رود. درفرایند تجزیه وتحلیل شبکه‌ای، اندازه‌گیری مقادیر و اهمیت نسبی مانند فرایند تحلیل سلسله مراتبی با مقایسه‌های زوجی و به کمک طیف ۱تا۹ انجام می‌شود(زبردست، ۱۳۸۹: ۸۱). تأثیر عناصر بر عناصر دیگر در یک شبکه ANP توسط یک سوپر ماتریس در نظر گرفته می‌شود (زبردست، ۱۳۸۹: ۸۰).

مراحل روش ANP به شرح زیراست :

۱- ساخت مدل و تبدیل مسئله(موضوع) به یک ساختار شبکه‌ای (شکل ۳).

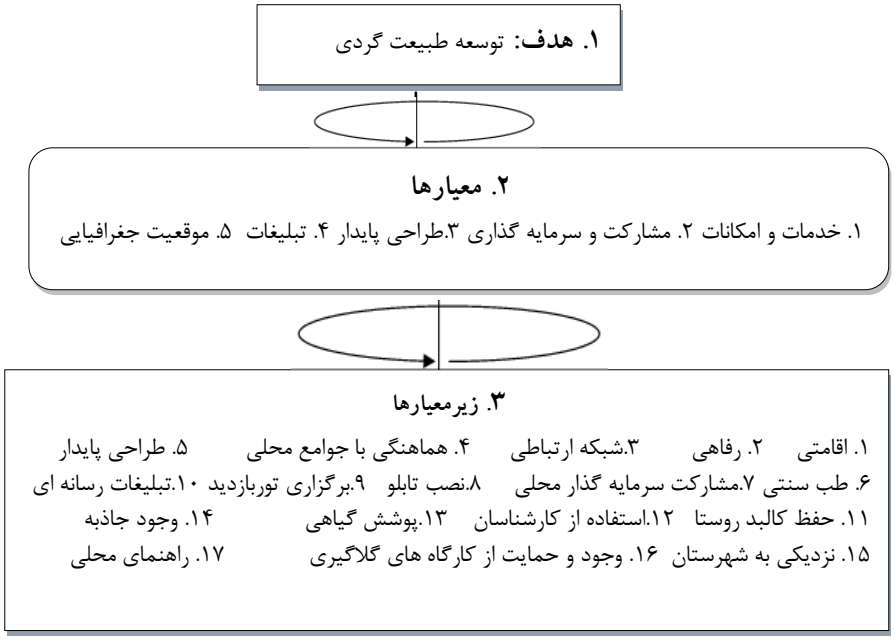

شکل(۳). ساختار شبکه‌ای علل مؤثر بر توسعه طبیعت گردی در روستاهای بخش برزک

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

۲- تشکیل ماتریس مقایسه دودویی و تعیین وزن نسبی آن‌ها: ماتریس‌های مقایسه‌ی زوجی تأثیر معیارها و زیرمعیارها، با در نظرگرفتن سطوح بالاتر شبکه و ارتباطات داخلی تشکیل می‌شوند، تا بتوان به کمک آن‌ها وزن عناصر را به دست آورد. پس از آنکه مقایسه‌ی زوجی به صورت کامل انجام شد بردار وزن (w) محاسبه می‌شود (پورخباز و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵۶). در این مرحله با استفاده از نظرات کارشناسان مؤلفه‌ها به صورت زوجی با یکدیگر مقایسه شده و ماتریس نظرات گروهی آنان از طریق میانگین هندسی[۱] بدست آمد. وزن نسبی هر یک از مؤلفه‌ها نیز در این ماتریس مجموع از طریق میانگین هندسی محاسبه شده است.

۳- تشکیل سوپرماتریس اولیه(ناموزون): براساس مقایسه‌ی زوجی که درمرحله‌ی قبل انجام شد، چند ماتریس ساخته و وزن نسبی هر ماتریس محاسبه می‌شود. سپس، وزن‌های حاصل در سوپرماتریس وارد می شوند که رابطه‌ی متقابل بین عناصر سیستم را نشان می-دهند (سوپرماتریس بدون وزن) (پورخباز و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۶) .

۴- تشکیل سوپرماتریس وزنی(موزون): برای آنکه از عناصر ستون سوپرماتریس اولیه متناسب با وزن نسبی آن‌ها فاکتور گرفته و جمع ستون برابر۱شود، هرستون ماتریس استاندارد می‌شود. درنتیجه ماتریس جدیدی به دست می‌آید که جمع هریک ازستون‌های آن برابر۱خواهد بود (سوپر ماتریس وزن‌دار یا موزون) (پورخباز و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۶) .

۵- محاسبه‌ی بردار وزنی عمومی- سوپرماتریس حد: در مرحله‌ی بعد، سوپرماتریس وزنی، به توان حدی می‌رسد تا عناصر ماتریس همگرا و مقادیر سطری آن با هم برابر شوند. دراین مورد جمع سطر سوپرماتریس وزنی به صورت زیر همگرامی‌شود(پورخباز و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۵۶).

$$\lim_{k\to\infty} W^k$$

مقادیر به دست آمده از سوپر ماتریس حد ابتدا نرمال شده (جمع عناصرستونی ماتریس نرمال یک است) سپس به عنوان وزن نهایی هر یک از مؤلفه‌ها بکار می‌رود. جهت نرمال کردن ماتریس ابتدا مجموع ستونی آن‌ها را محاسبه کرده سپس هر یک از عناصر ماتریس حد را بر این مقدار تقسیم می‌کنیم. مراحل ۲ تا ۵ با استفاده از نرم‌افزار SuperDecisions انجام می‌شود.

---

[۱]..میانگین هندسی اعداد$X_1,X_2,\ldots,X_n$ به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$X=\sqrt[n]{x_1 . x_2 \ldots . x_n}$$

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

در این پژوهش مقادیر مربوط به ماتریس‌های W_{21} و W_{32} (روابط بیرونی) از طریق مقایسات زوجی روشANP بدست آمده ولی مقادیر ماتریس‌های W_{22} و W_{33}(روابط درونی) با استفاده از مقایسات زوجی روش DEMATEL[1] و مقادیر نرمال شده ماتریسT در این تکنیک بدست آمده است. دلیل اصلی ترکیب DEMATEL و ANP این است که برای محاسبه‌ی روابط موجود بین عناصر و مؤلفه‌های مدلANP به تشکیل ماتریس‌های مقایسه‌ی زوجی و محاسبه‌ی بردارهای ویژه(وزن نسبی) متناظر با هر یک ماتریس‌های مقایسه‌ی زوجی می‌پردازد و سپس آن‌ها را در جایگاه مناسبی در سوپر ماتریس قرار می‌دهد. بنابراین استفاده از این تکنیک در محاسبه‌ی ارتباط داخلی میان عناصر به تعداد زیادی ماتریس مقایسه زوجی نیاز دارد (در این پژوهش به ۱۷ ماتریس مقایسه‌ای ۱۶×۱۶ برای محاسبهW_{33}نیاز بود)، این امر منجر به پیچیدگی و صرف زمان زیاد برای حل مسئله می‌شود. در برخورد با این محدودیت می‌توان از تکنیک DEMATEL بهره گرفت. در واقع DEMATEL در مقایسه با ANP برای محاسبه ارتباط داخلی میان عناصر و مؤلفه‌ها به ماتریس‌های مقایسه‌ی زوجی کمتری نیاز دارد که این امر کاهش حجم محاسبات و سطح پیچیدگی عملیات را در پی خواهد داشت. لازم به ذکر است که ماتریس حاصله ازتکنیکDEMATEL (ماتریس ارتباطات داخلی)، درواقع تشکیل دهنده‌ی بخشی از سوپرماتریس روش تحلیل شبکه‌ای(ANP)است. به عبارتی، تکنیک DEMATEL به طورمستقل عمل نمی‌کند بلکه به عنوان زیرسیستمی ازسیستم بزرگتری چونANPاست (جعفرنژاد و همکاران، ۱۳۹۰: ۹). مراحل روش DEMATEL در این پژوهش شامل: ۱- تهیه‌ی ماتریس شدت نسبی روابط مستقیم؛

کارشناسان مقایسه‌های زوجی بین معیارها را انجام می‌دهند. آنان نظر خود را در رابطه با اثرگذاری عامل i بر عاملj بیان کند. این مقایسه بین هر دو عامل با a_{ij} مشخص می‌گردد که a عددی صحیح بین صفر به معنای عدم‌تأثیر و چهار برای تأثیربسیارزیاد می‌باشد. درنتیجه ماتریس رابطه مستقیم (که ماتریسی n×nمی‌باشد و nتعداد معیارهاست) و از میانگین هندسی نظرات کارشناسان بدست آمده، ایجاد می‌شود.

۲-نرمال‌سازی ماتریس روابط مستقیم؛

جهت نرمال کردن ماتریس رابطه مستقیم ازروابط (۱ و۲) استفاده می‌شود:

رابطه (۱) $D = k\times Z$

رابطه(۲) $k = \frac{1}{\max \sum_{j=1}^{n} a_{ij}}$ $1 \le i \le n$

[1].Decision Making Trial and Evaluation Laboratory

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

در این رابطه منظور از $\sum_{j=1}^{n} a_{ij}$مجموع ردیفی ماتریس است.

۳- محاسبه‌ی ماتریس روابط کل؛ ماتریس رابطه کل(T) از رابطه شماره۳ محاسبه می‌شود که در آن I نیز ماتریس واحد می‌باشد. ماتریس واحد ماتریسی است که قطر آن یک باشد و مابقی اعداد آن صفر. تعداد ردیف‌ها و ستون‌های ماتریس واحد باید همیشه برابر با ماتریس وارد شده در مرحله‌ی اول باشد:

$$T = X(I - X)^{-1}$$ رابطه (۳)

۴- تعیین مقدارآستانه (α)؛ از آنجا که ماتریس T اطلاعاتی در زمینه‌ی اینکه یک معیار چه میزان اثر می‌گذارد را می‌دهد، لازم است تصمیم‌گیرنده یک مقدار آستانه برای فیلتر کردن آثار جزئی به وجود آورد. برای محاسبه مقدار آستانه‌ی روابط کافی است تا میانگین مقادیر ماتریس Tمحاسبه شود. بعد از آنکه شدت آستانه تعیین شد، تمامی مقادیر ماتریس Tکه کوچکتر از آستانه بود، صفر شده، یعنی آن رابطه علی در نظر گرفته نمی‌شود و مقادیر بزرگتر از آن با ۱ نشان داده می شود. این ماتریس را ماتریسF نامگذاری کرده و با استفاده از آن می‌توان به ارتباط بین مؤلفه‌ها و اینکه هر مؤلفه بر چه مؤلفه‌هایی اثر دارد پی برد (پورخباز و همکاران،۱۳۹۲: ۱۵۵). این مراحل با استفاده از نرم افزارهای MATLAB و EXCELL انجام می‌گیرد.

جهت استفاده از مقادیر ماتریسT در ماتریسW_{33}و W_{22}روش ANP باید این ماتریس را نرمال کرد. نحوه نرمال کردن بدین صورت است که هر یک از درایه‌های یک ستون ماتریس را بر مجموع ستونی آن‌ها تقسیم می‌کنیم. جهت مشخص کردن نحوه ارتباط مؤلفه‌ها با یکدیگر نیز از ماتریسF استفاده می‌کنیم.

بنابراین پرسشنامه‌ها بر اساس ماتریس‌های روش DEMATEL و ANP و بر اساس معیارهای جدول شماره(۲)طراحی وتکمیل شد.

تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها مقادیر سوپر ماتریس ANP را مشخص نمود:

ماتریس نرمال شده T حاصل از روش DEMATEL جهت محاسبه مقادیر W_{33}در جدول ۳ ارائه شده است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

جدول(۳). ماتریس نرمال شده T

معیار	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۱	۰/۰۳۹	۰/۰۴۹	۰/۰۵۳	۰/۰۵۱	۰/۰۴۹	۰/۰۴۹	۰/۰۴۹	۰/۰۵۲	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۵۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۲	۰/۰۴۹	۰/۰۴۶
۲	۰/۰۶۰	۰/۰۴۷	۰/۰۶۳	۰/۰۵۹	۰/۰۵۸	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۶۱	۰/۰۵۷	۰/۰۵۹	۰/۰۵۷	۰/۰۵۸	۰/۰۴۷	۰/۰۵۹	۰/۰۵۰	۰/۰۵۹	۰/۰۵۵
۳	۰/۰۵۸	۰/۰۶۰	۰/۰۴۸	۰/۰۶۱	۰/۰۵۸	۰/۰۵۹	۰/۰۶۳	۰/۰۶۳	۰/۰۵۹	۰/۰۵۸	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۸	۰/۲۴۹	۰/۰۶۱	۰/۰۵۶
۴	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۶۱	۰/۰۴۸	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۵۸	۰/۰۶۱	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۶۳	۰/۰۴۸	۰/۰۴۶	۰/۰۶۰	۰/۰۵۶
۵	۰/۰۵۷	۰/۰۵۶	۰/۰۴۶	۰/۰۵۶	۰/۰۴۶	۰/۰۵۷	۰/۰۵۹	۰/۰۴۶	۰/۰۵۸	۰/۰۵۶	۰/۰۵۹	۰/۰۵۷	۰/۰۶۲	۰/۰۶۶	۰/۰۳۵	۰/۰۵۹	۰/۰۵۵
۶	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۴۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲	۰/۰۴۷	۰/۰۵۲	۰/۰۴۲	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	۰/۰۵۰	۰/۰۵۲	۰/۰۶۱	۰/۰۵۹	۰/۰۳۱	۰/۰۵۵	۰/۰۵۱
۷	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۶	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۱	۰/۰۵۱	۰/۰۶۴	۰/۰۶۲	۰/۰۶۳	۰/۰۶۳	۰/۰۶۳	۰/۰۶۷	۰/۰۶۵	۰/۰۵۴	۰/۰۶۲	۰/۰۵۸
۸	۰/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۰۴۳	/۰۴۰	۰/۰۴۰	۰/۰۳۸	۰/۰۳۷	۰/۰۲۹	۰/۰۴۰	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۳۰	۰/۰۲۸	۰/۰۲۹	۰/۰۳۵	۰/۰۲۹	۰/۰۲۸
۹	۰/۰۶۲	۰/۰۶۲	۰/۰۶۶	۰/۰۶۵	۰/۰۶۴	۰/۰۶۳	۰/۰۶۲	۰/۰۶۶	۰/۰۵۱	۰/۰۶۳	۰/۰۶۲	۰/۰۶۴	۰/۰۶۶	۰/۰۶۷	۰/۰۵۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۰
۱۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۲	۰/۰۵۵	۰/۰۵۴	۰/۰۵۲	۰/۰۵۲	۰/۰۵۱	۰/۰۵۶	۰/۰۵۱	۰/۰۴۰	۰/۰۵۱	۰/۰۵۱	۰/۰۳۹	۰/۰۳۹	۰/۰۴۲	۰/۰۴۰	۰/۰۳۷
۱۱	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۶۱	۰/۰۶۴	۰/۰۵۲	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۵۲	۰/۰۶۵	۰/۰۷۲	۰/۰۷۲	۰/۰۵۰	۰/۰۶۶	۰/۰۶۲
۱۲	۰/۰۵۳	۰/۰۵۴	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	۰/۰۵۳	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۴	۰/۰۵۳	۰/۰۵۲	۰/۰۵۴	۰/۰۴۴	۰/۰۵۹	۰/۰۵۸	۰/۰۴۶	۰/۰۵۶	۰/۰۵۳
۱۳	۰/۰۶۱	۰/۰۵۹	۰/۰۴۸	۰/۰۴۹	۰/۰۶۰	۰/۰۵۹	۰/۰۵۹	۰/۰۶۰	۰/۰۶۱	۰/۰۶۱	۰/۰۶۰	۰/۰۶۲	۰/۰۶۶	۰/۰۴۸	۰/۰۳۸	۰/۰۶۲	۰/۰۵۸
۱۴	۰/۰۶۹	۰/۰۶۹	۰/۰۷۰	۰/۰۶۷	۰/۰۶۷	۰/۰۶۸	۰/۰۶۸	۰/۰۷۰	۰/۰۶۷	۰/۰۶۹	۰/۰۷۰	۰/۰۶۹	۰/۰۵۶	۰/۰۷۳	۰/۰۵۴	۰/۰۷۰	۰/۰۶۶
۱۵	۰/۰۶۴	۰/۰۶۳	۰/۰۶۷	۰/۰۶۵	۰/۰۶۳	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۶۹	۰/۰۶۴	۰/۰۶۴	۰/۰۶۵	۰/۰۶۳	۰/۰۶۵	۰/۰۶۶	۰/۰۵۴	۰/۰۶۶	۰/۰۶۱
۱۶	۰/۰۸۵	۰/۰۸۷	۰/۰۸۷	۰/۰۸۷	۰/۰۸۷	۰/۰۸۷	۰/۰۸۶	۰/۰۹۰	۰/۰۸۶	۰/۰۸۶	۰/۰۸۷	۰/۰۸۷	۰/۰۹۳	۰/۰۹۲	۰/۰۷۰	۰/۰۷۶	۰/۰۷۶
۱۷	۰/۰۵۵	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	۰/۰۵۴	۰/۰۵۷	۰/۰۵۷	۰/۰۵۶	۰/۰۵۶	۰/۰۵۷	۰/۰۵۸	۰/۰۶۱	۰/۰۶۱	۰/۰۴۲	۰/۰۵۹	۰/۰۴۶

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول (۴) مقادیر ماتریسW_{22} حاصل از روش DEMATEL را نشان می‌دهد:

جدول(۴). ماتریس نرمال شده روابط کل(T) معیارهای اصلی

معیارها	بهبود خدمات و امکانات	مشارکت و سرمایه‌گذاری	طراحی پایدار و حفاظت	تبلیغات و اطلاع‌رسانی	موقعیت جغرافیایی جاذبه‌ها
بهبود خدمات و امکانات	۰/۱۹۸	۰/۲۴۷	۰/۲۲۶	۰/۲۳۱	۰/۲۲۵
مشارکت و سرمایه-گذاری	۰/۲۳۰	۰/۱۹۹	۰/۲۲۸	۰/۲۲۹	۰/۲۲۹
طراحی پایدار و حفاظت	۰/۱۹۰	۰/۱۶۴	۰/۱۵۷	۰/۱۸۵	۰/۱۸۸
تبلیغات و اطلاع‌رسانی	۰/۱۶۶	۰/۱۴۳	۰/۱۶۸	۰/۱۳۹	۰/۱۶۶
موقعیت جغرافیایی و جاذبه‌ها	۰/۲۱۴	۰/۲۴۴	۰/۲۱۸	۰/۲۱۴	۰/۱۹۰

منبع: محاسبات نگارندگان

جدول(۵) مقادیر ماتریسW_{21}که بیانگر ارتباط بین هدف پژوهش و معیارهای اصلی است را نشان می‌دهد:

جدول(۵). وزن نسبی معیارهای اصلی در رابطه با هدف پژوهش(W21)

معیار	بهبود خدمات و امکانات	مشارکت و سرمایه‌گذاری	طراحی پایدار و حفاظت	تبلیغات و اطلاع-رسانی	موقعیت جغرافیایی و جاذبه‌ها
وزن نسبی	۰/۳۷۵	۰/۳۵۲	۰/۲۰۴	۰/۰۵۶	۰/۰۳۷

منبع: محاسبات نگارنده

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

جدول (۶) وزن نسبی زیرمعیارها را در ارتباط با معیار اصلی(ماتریسW32) نشان می‌دهد:

جدول(۶). وزن نسبی زیرمعیارها در ارتباط با معیارهای اصلی(W32)

زیرمعیارها	بهبود خدمات و امکانات	مشارکت و سرمایه‌گذاری	طراحی پایدار و حفاظت	تبلیغات و اطلاع-رسانی	موقعیت جغرافیایی جاذبه‌ها
۱.خدمات اقامتی	۰/۶۰۵	۰	۰	۰	۰
۲.خدمات رفاهی	۰/۲۲۷	۰	۰	۰	۰
۳.شبکه ارتباطی	۰/۱۱۱	۰	۰	۰	۰
۴.هماهنگی‌با جوامع محلی	۰	۰/۳۸۲	۰	۰	۰
۵.طراحی پایدار	۰	۰	۰/۷۸۱	۰	۰
۶.طب سنتی	۰	۰/۱۹۵	۰	۰	۰
۷.مشارکت سرمایه گذار	۰	۰/۱۲۶	۰	۰	۰
۸.نصب تابلو	۰	۰	۰	۰/۶۱۴	۰
۹.برگزاری تور	۰	۰	۰	۰/۲۲۶	۰
۱۰.تبلیغات‌رسانه‌ای	۰	۰	۰	۰/۰۸۸	۰
۱۱.حفظ‌کالبد روستا	۰	۰	۰/۲۱۸	۰	۰
۱۲.کارشناس متخصص	۰	۰/۰۷۳	۰	۰	۰
۱۳.پوشش گیاهی	۰	۰	۰	۰	۰/۶۱۱
۱۴.وجود جاذبه‌ها	۰	۰	۰	۰	۰/۱۹۳
۱۵.نزدیکی‌به شهرستان	۰	۰	۰	۰	۰/۰۹۷
۱۶. حمایت از کارگاه گلابگیری	۰	۰/۰۵۸	۰	۰	۰
۱۷.راهنمای محلی	۰	۰/۰۲۷	۰	۰	۰

منبع: محاسبات نگارندگان

با توجه به سوپرماتریس اولیه و ساختار شبکه‌ای روش ANP تمامی مقادیر ماتریس‌های W_{21}، W_{22}، W_{32} و W_{33}محاسبه شده‌اند. در ادامه این مقادیر را در نرم افزار Super Decisions وارد کرده و به ترتیب سوپرماتریس ناموزون، سوپرماتریس موزون و سوپرماتریس حد را محاسبه می‌کنیم. مقادیری که از سوپرماتریس حد بدست می‌آید را نرمال کرده، حاصل، وزن نهایی هر یک از زیرمعیارها خواهد بود(جدول ۷).

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

جدول(۷)، وزن نهایی زیرمعیارهای مؤثر بر توسعه طبیعت‌گردی در روستاهای بخش برزک

زیرمعیار	وزن نهایی	رتبه	زیرمعیار	وزن نهایی	رتبه
۱.خدمات اقامتی	۰/۰۹۴۹	۴	۱۰.تبلیغات‌رسانه‌ای	۰/۰۶۴۵	۱۱
۲.خدمات رفاهی	۰/۰۸۶۵	۶	۱۱.حفظ کالبد روستا	۰/۰۶۸۰	۹
۳.شبکه ارتباطی	۰/۰۰۱۹	۱۵	۱۲.کارشناس متخصص	۰/۰۸۶۳	۷
۴.هماهنگی با جوامع محلی	۰/۰۶۶۴	۱۰	۱۳.پوشش گیاهی	۰/۰۰۱۸	۱۶
۵.طراحی پایدار	۰/۰۸۶۹	۵	۱۴.وجود جاذبه‌ها	۰/۰۰۱۹	۱۳
۶.طب سنتی	۰/۰۷۳۳	۸	۱۵.نزدیکی به شهرستان	۰/۰۰۰	۱۷
۷.مشارکت سرمایه گذار محلی	۰/۱۱۷۲	۱	۱۶. وجود و حمایت از کارگاه گلابگیری	۰/۰۲۸۱	۱۲
۸.نصب تابلو	۰/۰۰۱۹	۱۴	۱۷.راهنمای محلی	۰/۱۰۲۶	۳
۹.برگزاری تور	۰/۱۱۷۰	۲			

منبع: محاسبات نگارندگان

با توجه به جدول(۷) مشخص شد که عامل جلب مشارکت سرمایه‌گذاران محلی و منطقه‌ای و واگذاری مسئولیت اداره و سازمان‌دهی توسعه طبیعت‌گردی منطقه به آنان، بیشترین امتیاز و رتبه اول را در بین ۱۷ عامل مورد بررسی دارا می‌باشد. عامل برگزاری تورهای بازدید از منطقه به خصوص در فصل گلابگیری و نیز فصل رویش گیاهان دارویی و توسعه تسهیلات واسطه-ای(سفرگذاری‌ها، گشت‌پردازها، دفاتر تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی و...) در جایگاه دوم از نظر میزان اهمیت در توسعه طبیعت‌گردی منطقه قرار دارد و عامل استفاده از مردم محلی (بومی) و علاقه‌مند به عنوان راهنمای تورهای طبیعت‌گردی و افزایش آگاهی و اطلاعات آنان از مزایای گردشگری روستایی و نحوه برخورد با گردشگران در جایگاه سوم قرار می‌گیرند. در اولویت قرار دادن این سه عامل در برنامه‌ریزی‌های توسعه اکوتوریسم در منطقه باید مورد توجه مسئولان و برنامه‌ریزان قرار گیرد. رتبه سایر عوامل در جدول شماره ۷ مشاهده می‌گردد. به این ترتیب به سؤالات پژوهش که تعیین اولویت عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در روستاهای بخش برزک بوده است پاسخ داده شد و حضور و مشارکت مردم بومی روستاها نیز به عنوان اولویت‌های نخست شناسایی شدند.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر عواملی که به نوعی با حضور جوامع محلی و نقش آن‌ها در ارتباط هستند بیشترین امتیازات را کسب کرده‌اند (عوامل رتبه ۱ و ۳). از این نکته می‌توان به اهمیت نقش جوامع محلی و فعالیت آن‌ها در توسعه گردشگری و به خصوص طبیعت‌گردی در مناطق روستایی پی برد. زیرا این جوامع محلی هستند که بیشترین و بهترین اطلاعات و آشنایی را با منطقه داشته و حمایت و همکاری آن‌ها در این زمینه بسیار اثربخش خواهد بود. نتیجه پژوهش با یافته های تحقیق عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰) مبنی برنقش موثر مشارکت مردم و متصدیان مربوط به امر حفاظت محیط‌زیست جهانی، میراث فرهنگی و طبیعت در توسعه صنعت گردشگری کشور همخوانی داشته است. یکی از راهبردهای محوری توسعه طبیعت‌گردی بایستی مبتنی بر جوامع محلی باشد. جامعه محلی مجموعه‌ای است تفکیک‌ناپذیر و مرتبط با یکدیگر که نمی‌توان بخشی را مورد توجه قرار داد و بقیه را نادیده گرفت. معمولاً روستاییان که در طبیعت و در نزدیکی منابع طبیعی زندگی می‌کنند دارای درآمد کمی هستند و گزینه‌های اقتصادی پایدار زیادی ندارند. اکوتوریسم می‌تواند برای این دسته از مردم گزینه اقتصادی با ارزشی به‌شمارآید. همچنین آن‌ها می‌توانند به عوامل اجرایی مؤثر در حفاظت از مناطق طبیعی تبدیل شوند و چون رفاه آن‌ها وابسته به حفظ کیفیت محیط‌زیست است از هیچگونه تلاشی در حفاظت از آن دریغ ننمایند. بنابراین، لازم است به آن‌ها فرصت داده شود تا درفرآیند برنامه-ریزی و تعیین اشکال توسعه آتی گردشگری منطقه شرکت کرده و دیدگاه خود را در مورد نحوه توزیع منافع حاصل و نوع جامعه مورد نظر آنها برای استقرار در آینده، اظهارنمایند. اگرچه درگیرنمودن مردم درفرآیند برنامه‌ریزی، مستلزم تخصیص زمان بیشتری برای فرآیند برنامه-ریزی است، اما ازآنجاکه چنین صرف وقتی تضمین کننده حضور، حمایت و پشتیبانی ساکنان محلی، ازبرنامه‌های تنظیم شده و مشارکت سرمایه آنان درطرح‌های توسعه است، ازهر نظر قابل توجیه خواهدبود. نقش تبلیغات سالم و ایجاد سیستم اطلاع‌رسانی بهینه در توسعه‌ی هر امری به ویژه در گردشگری روستایی و اکوتوریسم پذیرفته شده است. به منظور توسعه‌ی گردشگری هر منطقه‌ی روستایی باید از حداکثر تبلیغات ممکن و مناسب مثل برگزاری کنفرانس، سمینار، جشنواره، تورهای بازدید، ارائه‌ی گزارش خبری، تهیه‌ی پوستر، علائم، نشانه‌ها و ارائه نقشه، کتاب، بروشور و ... استفاده شود. همکاری گشت‌پردازها و آژانس‌های مسافرتی در برگزارهای تورهای بازدید در منطقه به خصوص در فصل گلابگیری که ازدحام بیش از حد گردشگران در منطقه وجود دارد، تأثیر بسیار زیادی در آشنایی گردشگران با این منطقه دارد. در حال حاضر تمرکز اصلی این آژانس‌ها در فصل گلابگیری بر روی دو شهر قمصر و نیاسر بوده که این امر

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

سبب استفاده بیش از ظرفیت تحمل منابع طبیعی این دو منطقه می‌شود. از سویی دیگر ممکن است این مناطق برای تعداد زیادی از بازدیدکنندگان تکراری شود و دیگر تمایلی برای سفر مجدد به منطقه نداشته باشند، لذا ایجاد مقاصد جدید گردشگری مانند منطقه برزک و روستاهای تابع آن می‌تواند راه حل مناسبی برای هر دو مورد باشد.

پیشنهادات

با توجه به یافته های حاصل از پژوهش پیشنهادات ذیل می تواند توسعه طبیعت گردی در منطقه مورد مطالعه را بهبود بخشیده و در ارتقائ شاخص های اقتصادی، زیست محیطی، بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی و پایداری منطقه اثر گذار باشد.

- نتایج حاصل از کاربرد تکنیک‌های تحقیق نشان می دهد زیرمعیار مشارکت سرمایه گذاری محلی با بیشترین امتیاز نقش موثری در توسعه طبیعت گردی در منطقه ایفا می کند، ازینرو ارائه تسهیلات تشویقی مانند اعطای وام، اخذ مالیات کمتر، مشاوره های تخصصی کارآفرینانه در جهت توسعه فعالیت های اکوتوریستی توسط سرمایه گذاران محلی می تواند عاملی مشوق برای هدایت سرمایه های محلی در جهت توسعه فعالیت های مبتنی بر طبیعت گردی عمل نماید. به این ترتیب ساکنان محلی در اثرات مثبت توسعه گردشگری سهیم شده و حمایت بیشتری از آن می نمایند.

- توسعه تورهای طبیعت گردی به مقصد مورد مطالعه در مرحله اول با همکاری آژانس های برگزارکننده تورهای اکوتوریستی در سطح شهرستان و استان در فصل گلابگیری و فصل رویش گیاهان دارویی با توجه به آب و هوای مناسب و چشم انداز زیبای باغات می تواند بستری مناسب برای معرفی منطقه و توسعه اشتغال فراهم نماید. با مدیریت مناسب، توسعه تبلیغات و فراهم سازی زیرساختهای مناسب شعاع عملکرد می تواند در سطح ملی و بین المللی گسترش یابد.

- طبق یافته‌ها زیرمعیار استفاده از راهنمای محلی به عنوان سومین شاخص توسعه طبیعت گردی معین گردیده است. استفاده از راهنمایان محلی و افزایش آگاهی و اطلاعات روستاییان از مزایای گردشگری روستایی و ارائه آموزش های لازم به آنان به جهت نقش حیاتی جامعه محلی در توسعه گردشگری یکی از شروط لازم برای توسعه طبیعت گردی در منطقه است. راهنمایان محلی با توجه به آشنایی عمیق با محل می توانند در بهبود کیفیت تجربه گردشگر تأثیر مثبت داشته و به عنوان عاملی موثر در وفاداری گردشگر و تمایل به بازدید مجدد عمل نماید.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

- تسهیلات اقامتی چهارمین زیر معیار اثر گذار بر توسعه فعالیت های طبیعت گردی است. توسعه اقامتگاههای بومگردی با مشارکت مردم محلی و بخش خصوصی با ساختار بومی خدمات، محصولات و فعالیت های گردشگری، مدیریت و مالکیت خانوادگی، استفاده از خانه های قدیمی با چیدمان سنتی و نوستالژیک، غذاهای محلی و ... می تواند نقش موثری در جذب گردشگر به منطقه مورد مطالعه داشته باشد.

- طراحی پایدار و سازگار فضاهای گردشگری منطقه متناسب با چشم انداز و سبک معماری بومی منطقه به همراه حفظ کالبد و جلوه روستایی آن و حفاظت از آثار و یادمان‌های منطقه و پرهیز از الگوهای ناسازگار معماری با چشم انداز منطقه می تواند حافظ سرمایه های گردشگری منطقه باشد. این امر لزوم استفاده از معماری سازگار با محیط را متذکر می گردد. به این منظور بکارگیری و استفاده از کارشناسان متخصص در طرح‌ها و برنامه‌ریزی‌ها ضروری است.

- از دیگر زیرمعیارهای موثر بر توسعه طبیعت گردی، توسعه خدمات رفاهی در منطقه است. با توجه به ضعف خدمات رفاهی متناسب با نیاز گردشگران احداث پارکینگ، پارکهای بازی کودک، کمپ های استقرار گردشگری، رستوران، اغذیه فروشی، مراکز راهنمای گردشگری از دیگر الزامات لازم برای توسعه طبیعت گردی در منطقه قلمداد می گردد.

- سرمایه‌گذاری در بخش پزشکی وطب سنتی به جهت استفاده از دانش مردم بومی و نیز با توجه به گیاهان دارویی موجود در منطقه، از دیگر راهبردهای توسعه طبیعت گردی در منطقه خواهد بود. برگزاری تورهای علمی و آموزشی در زمینه گیاهان دارویی و خواص آن‌ها در منطقه و استفاده از مردم بومی به عنوان راهنما در این‌گونه تورها نیز کاملا راهگشا خواهد بود.

- شکلدهی سازمانهای مردم نهاد طبیعت گردی در منطقه مورد مطالعه با مشارکت و سرمایه گذاری مردم محلی به نحوی که فعالیت های متناسب در کل سطح منطقه توزیع گردد. جشنواره گلابگیری و تولید عرقیجات گیاهی سنتی در روستاهای منطقه به نحو متعادل برگزارگردد و از انحصاری کردن آن در شهر برزک پیشگیری به عمل آید. به این ترتیب کل جامعه روستایی از آن منتفع می گردد و با اقبال بیشتری در گردشگری سرمایه گذاری خواهند نمود.

- معرفی روستاهای دارای پتانسیل طبیعت گردی از جمله ازوار، ویدوج و ویدوجا، که این امر نیازمند تهیه برنامه های تبلیغاتی اعم از رادیویی، تلویزیونی، سی دی های تبلیغاتی، بروشور و... می باشد.

- حمایت از کارگاه‌های سنتی گلابگیری در روستاها و ارائه تسهیلات تشویقی به آنان جهت توسعه کارگاههای محلی با رویکرد فعالیت در تمامی طول سال. به این ترتیب فعالیت کارگاهها

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

تنها به فصل گلابگیری محدود نمی گردد و در سایر فصول با تهیه عرقیجات از سایر گیاهان دارویی آماده ارائه خدمات گردشگری به گردشگران خواهد بود.

- نصب تابلوهای اطلاع‌رسانی در محلهای مناسب جاده‌های منتهی به روستا و بهبود جاده های دسترسی از دیگر پیشنهادات اجرایی برای گسترش طبعیت گردی در منطقه مورد مطالعه خواهد بود.

منابع و ماخذ

۱. ادیب‌پور، علی‌اکبر (۱۳۸۹). **امکان سنجی توان‌های توسعه اکوتوریسم در منطقه حفاظت شده بیستون کرمانشاه**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیای طبیعی گرایش برنامه‌ریزی توریسم، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.

۲. اکبری، علی و قرخلو، مهدی (۱۳۸۹). **اکوتوریسم مفهومی نو در جغرافیای گردشگری**، انتشارات انتخاب، چاپ اول، تهران.

بدری، علی و یاری‌حصار، ارسطو (۱۳۸۸). **انتخاب مناطق نمونه گردشگری با استفاده** ازروش AHP **مطالعه موردی: استان کهگیلویه و بویراحمد**، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۹۵: ۸۴-۵۵.

پورخباز، حمید و جوانمردی، سعیده و یاوری، احمدرضا و فرجی‌سبکبار، حسنعلی (۱۳۹۲). **کاربرد روش تصمیم‌گیری چندمعیاره و مدل** تلفیقیDEMATEL **و** ANP **در آنالیز اراضی کشاورزی (مطالعه موردی: دشت قزوین)**، مجله محیط‌شناسی، سال۳۹، شماره۳: ۱۶۴-۱۵۱.

۳. جمعه‌پور، محمود و نماینده، علی (۱۳۹۱). **ارزیابی راهبردی توان‌های اکوتوریستی و ظرفیت برد گردشگری کویر مرنجاب کاشان**، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال۱، شماره۱: ۷۱-۴۵.

حاجی‌نژاد، علی و یاری، منیر (۱۳۹۲). **برنامه‌ریزی راهبردی اکوتوریسم با استفاده از مدل ترکیبی** SWOT-TOPSIS**، مورد: پارک جنگلی بلوران کوهدشت**، مجله جغرافیا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۳۲: ۱۹۱-۱۷۷.

۴. حیدری‌ساربان، رحیم (۱۳۹۰). **مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری**، انتشارات سمت، چاپ سوم، تهران.

۵. دحیماوی، عادل و مدحج، دلال و پروین، ابراهیم (۱۳۸۹). **کاربرد مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره در اولویت‌بندی اجرای طرح‌های آبیاری وزهکشی خوزستان**، نخستین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی منابع آب ایران، دانشگاه صنعتی کرمانشاه: ۱۶۲-۱۵۳.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

۶. رحیمی، داریوش و رنجبردستنانی، محمود (۱۳۹۱). **ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم(روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال بختیاری)**، مجله مطالعات و پژوهش-های شهری و منطقه‌ای،سال ۴، شماره ۱۴: ۱۵۰-۱۳۱.

۷. رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۸۰). **نقش اکوتوریسم در حفاظت محیط‌زیست**، فصلنامه محیط‌شناسی، سال ۲۹، شماره ۱۲۲:۳۱-۱۱۵.

۸. رضوانی، محمدرضا و بیات، ناصر (۱۳۹۳). **تحلیل جایگاه گردشگری روستایی دربرنامه‌های کلان توسعه‌ی کشور (باتأکیدبربرنامه‌هایپنج‌ساله‌ی توسعه‌ی ملی)**، مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال۳، شماره ۹: ۳۰-۱۱.

۹. رضوانی، محمدرضا و رمضانزاده‌لسبویی، مهدی و محمدپورجابری، مرتضی (۱۳۸۹). **تحلیل اثرات اقتصادی- اجتماعی نواحی صنعتی در توسعه نواحی روستایی(مورد: ناحیه صنعتی سلیمان آباد تنکابن)**، فصلنامه جغرافیا و توسعه، سال ۸، شماره ۲۶:۱۸-۵ .

زبردست، اسغندیار (۱۳۸۹). **کاربرد فرایند تحلیل شبکه‌ای(ANP) در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای**، نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، شماره ۴۱: ۹۰-۷۹.

۱۰.سجاسی قیداری، حمدالله و افتخاری، عبدالرضا و پورطاهری، مهدی و عادل، آذر (۱۳۹۳). **الگوی توسعهٔ‌کارآفرینی اکوتوریسم درمناطق روستایی (مطالعهٔموردی: رود دره‌های گردشگری استان تهران)**، مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۶، شماره ۲: ۲۹۲-۲۷۳.

۱۱.شایان، سیاوش و پارسائی، اسماعیل (۱۳۸۶). **امکان‌سنجی نواحی مستعد توسعه اکوتوریسم در استان کهگیلویه و بویراحمد**، فصلنامه مدرس علوم انسانی، شماره۵۳ :۱۸۱- ۱۵۳.

۱۲.شرکت مشاور شهرتاش زنده رود، سهامی خاص، مهندسان معمار، معمار منظر، طراح شهری (۱۳۸۸). **طرح جامع گردشگری برزک**، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان اصفهان.

شیعه، اسماعیل و کبیری، فاتح (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در پارکهای طبیعی حومه شهرها با استفاده از رویکرد تحلیل راهبردی(SWOT)، نمونه موردی :اراضی ناژوان حومه شهر اصفهان،نشریه آرمان شهر، سال دوم، شماره۳ :۹-۱.

۱۳.صیدائی، اسکندر و دهقانی، امین (۱۳۸۹). **گردشگری در طبیعت روستایی**، مجله رشد آموزش جغرافیا، دوره ۲۵، شماره ۱: ۵۷-۵۲.

۱۴.طالب، مهدی و محمدخان خیرآبادی، مینا (۱۳۸۷). **عوامل مؤثر در توسعه گردشگری روستایی مطالعه موردی روستاهای حاشیه زاینده‌رود بخش سامان از توابع شهرستان شهرکرد استان چهارمحال و بختیاری**، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۳۵: ۷۵-۴۷.

۱۵.طلیعه علیا، زهرا (۱۳۹۰). **وضعیت حقوقی اکوتوریسم در ایران**، مجله تعالی حقوق، سال۳، شماره۱۱: ۱۴۰- ۱۲۹.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

۱۶.عبدالمنافی، طاهره و ازکیا، مصطفی (۱۳۹۰). **عوامل مؤثر بر صنعت گردشگری در منطقه روستایی کلاردشت**، مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، دوره۱۳، سال ۴، شماره۱: ۱۱۱-۹۷.

۱۷.عینالی، جمشید و جعفری، غلامحسین و تبیره، اسماعیل (۱۳۹۳). **ارزیابی نقش اکوتوریسم درتوسعه‌ی مناطق روستایی(مطالعه‌ی موردی: دهستاناورامان‌تخت-شهرستان سروآباد)**، مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال ۳، شماره ۹: ۲۱۱-۱۹۱.

۱۸.عینالی، جمشید و رومیانی، احمد و اسکندری، زهرا (۱۳۹۵). **تحلیل اثرگذاری جاذبه‌های گردشگری استان لرستان و اولویت‌بندی آن‌ها در راستای سرمایه‌گذاری و توسعه منطقه‌ای**، مجله‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال۶، شماره۲۳ : ۷۴-۵۹.

۱۹.فرهودی، رحمت‌الله، شورچه، محمود و صبوری، حسین (۱۳۸۹). **برآورد اثر تغییرات فصلی بر درآمد گردشگری معبد آناهیتا با تحلیل رگرسیونی**، فصلنامه جغرافیا و توسعه، دوره ۸، شماره ۱۷: ۶۲-۴۵.

۲۰.فنل، دیویدای (۱۳۸۸). **مقدمه‌ای بر طبیعت‌گردی**، مترجم جعفر اولادی قادیکلانی، انتشارات دانشگاه مازندران، بابلسر.

۲۱.قدیری‌معصوم، مجتبی، استعلاجی، علیرضا، پازکی، معصومه (۱۳۸۹). **گردشگری پایدار روستایی و عشایری**، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.

۲۲.کرمی دهکردی، مهدی، میرک‌زاده، علی اصغر وغیاثوندغیاثی، فرشته (۱۳۹۱). **تحلیل عوامل موثربرتوسعه گردشگری روستایی ازدیدگاه روستاییان استان چهارمحال وبختیاری**، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۳، شماره ۱، دوره ۴۵: ۱۱۲-۹۹.

کهزادی، سالار و حسینی، سلمان (۱۳۹۱). **راهبردهای استراتژیک توسعه طبیعت‌گردی به عنوان سیاست مطلوب توسعه گردشگری ایران با استفاده از** مدلSWOT، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین، همدان.

۲۳.میرزا کاظمی، مجتبی و غلامعلی‌زاده، سمیه و مکی آل آقا، پیمان (۱۳۹۱). **نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کاهش فقر**، اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت‌گردی ایران زمین، همدان.

Bunruamkaew, Khwanruthai and Murayama, Yuji (2011). ***Site Suitability Evaluation for Ecotourism Using GIS & AHP: A Case Study of Surat Thani Province***, Thailand. Procedia Social and Behavioral Sciences 21, 269–278.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]

Fazenda, N. and Da silva, F.N. and Costa, C. (2010). Douro Valley Tourism Plan; The plan as part of a sustainable tourist destination development process***, Journal of World Hospitality and tourism****, vol.2, No.4, pp: 428-440.*

Harrison, L.C. and Jayawardena, C. and Clayton, A. (2003). Sustainable tourism developmentnin the Caribbean: practical challenges, ***International Journal of Contemporary Management****, vol.15, No.5, pp: 294-298.*

Mohammadian Mosammam, H., Sarrafi, M., Tavakoli Nia, J., Heidari, S. (2016*).* ***Typology of the ecotourism development approach and an evaluation from the sustainability view: The case of Mazandaran Province****,* Iran, Tourism Management Perspectives 18, 168–178

Huang, M., Hu, H., Zhang, J., Chen, L. (2006). ***Comprehensive evaluation of eco-tourism resources in Yichun forest region of Northeast China****,* Ying Yong Sheng Tai Xue Bao, 17(11): 2163-9.

Nino P. (2014) ***Major Tasks of Ecotourism Management in Georgia****,* 19th International Scientific Conference; Economics and Management 2014, ICEM 2014, 23-25, Latvia.

Smriti Ashok, Dr., H.R. Tewari, M.D. Behera, Arijit Majumdar, ***Development of ecotourism sustainability assessment framework employing Delphi, C&I and participatory methods: A case study of KBR, West Sikkim, India****,* Tourism Management Perspectives 21 (2017) 24–41.

www.isfahancht.ir

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-29]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1396.17.44.7.3]